

პოლიტიკური ჰომოფობია

გიორგი მაისურაძე

კულტურის მკვლევარი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, სოციალური და კულტურის კვლევების ინსტიტუტის დირექტორი

პოლიტიკური ჰომოფობია ნიშნავს პოლიტიკურად მოტივირებულ ჰომოფობიას, სადაც სოციალური ფობიის ეს სახეობა განპირობებულია არა იმდენად ჰომოსექსუალური ურთიერთობის მიმართ ფსიქოლოგიურად, ან კულტურულად მოტივირებული ზიზღით, არამედ პოლიტიკური ფაქტორებით. მაგალითად, ასეთი ფაქტორი შეიძლება იყოს პროპაგანდა, ანუ როდესაც რომელიმე პოლიტიკური ძალა ჰომოფობიას პოლიტიკური მიზნებისთვის, ხშირად საკუთარი ოპონენტების პოზიციების დისკრედიტაციისათვის იყენებს, ან როდესაც ჰომოსექსუალობა სიმბოლურად იგივედება გარკვეულ პოლიტიკურ რეჟიმთან და მისი რადიკალური უარყოფა ჰომოფობიით გამოიხატება. ორივე შემთხვევაში, პოლიტიკურად მოტივირებული ჰომოფობია ემყარება და იყენებს ფსიქოლოგიურ და კულტურულ ფაქტორებს და მათ საკუთარი იდეოლოგიის ნაწილად გარდაქმნის.

ჰომოსექსუალობის მიუღებლობის ფსიქოლოგიური მიზეზები სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს, რომელთაგან ყველაზე ხშირად ე.წ. ინტერნალიზირებულ ჰომოფობიაზეა საუბარი. ჰომოფობი, ანუ ის, ვისშიც ჰომოსექსუალობა ზიზღით გამოხატულ შიშს აღძრავს, ლატენტური, ან ვერრეალიზებული ჰომოსექსუალია, რომელიც შემდგარ ჰომოსექსუალში საკუთარ თავს, საკუთარ ვერგანხორციელებულ სურვილს ამოიცნობს, რაც მასში ერთდროულად შურსაც იწვევს და საკუთარი ფარული ვნების მხილების პანიკურ შიშსაც. თუმცა, ჰომოფობიის ეს სახეობა ინდივიდუალურია და კოლექტიურ ფსიქოლოგიაზე ნაკლებად შეუძლია ზეგავლენის მოხდენა. უფრო მასობრივია მიბაძვითი ჰომოფობია, ანუ როდესაც ადამიანები რეალურად სულაც არ არიან ჰომოფობები, მაგრამ იმის გამო, რომ ჰომოფობია კულტურულად მიღებულია, ანუ უმრავლესობას ჰომოსექსუალობის მიმართ განცხადებულად უარყოფითი დამოკიდებულება აქვს,

ისინიც, ვისაც ჰომოფობიის არანაირი საფუძველი არ გააჩნიათ, ჰომოფობობენ, იმიტომ, რომ ასეა მიღებული. ამას სოციალური ფსიქოლოგია „კონფორმიზმს“ უწოდებს: ადამიანი ვერ აყალიბებს, ან ვერ გამოხატავს საკუთარ აზრს იმ მარტივი მიზეზით, რომ უმრავლესობა სხვა აზრზეა. თავად ეს უმრავლესობა კი სწორედ ასეთი კონფორმისტების სიმრავლეა. ეს სოციალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტი, ყველაზე მეტადაა დაკავშირებული კულტურულ ჰომოფობიასთან, რომელიც მხოლოდ კოლექტიური ფორმით არსებობს.

კულტურული ჰომოფობია, რომელშიც არა მხოლოდ უცხო სადმი სიძულვილის ტრადიციული სტერეოტიპები აირეკლება, არამედ ის, ერთი მხრივ, ჰომოსექსუალობის ხასიათს, მის ემოციურ და ფსიქოლოგიურ ფონს, მეორე მხრივ კი, მისი კულტურული თვითგამოხატვის ფორმებსაც მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს.

კულტურულ ჰომოფობიაში იგულისხმება ის ადგილი, რომელიც კულტურამ, ანუ იმან, რაც ადამიანს ცხოველთა სამყაროდან განასხვავებს – ადამიანების მიერ არა ბუნებისგან თანდაყოლილმა, არამედ ხელოვნურად შექმნილმა სოციალური ურთიერთობის ფორმებმა – ადათ-წესებმა, რელიგიამ, პოლიტიკურმა და სამართლებრივმა აზროვნებამ თუ მორალურმა წარმოდგენებმა და კულტურულ ღირებულებათა იდეალებმა, ჰომოსექსუალურ ურთიერთობებს მიუჩინა: ესაა მარგინალურობა, რომელსაც ეპოქისა და კონკრეტული კულტურის შესაბამისად, ხან დეკადენტობის ნიშანია, ხან ცოდვა, დანაშაული, სუბკულტურა და ა.შ. თვით ანტიკურ სამყაროშიც, სადაც ერთი და იმავე სქესის ადამიანებს შორის სასიყვარულო ურთიერთობის მიმართ გარკვეული ტოლერანტული დამოკიდებულება არსებობდა, სექსუალობის ამ ფორმას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არ დაუკავებია ცენტრალური ადგილი, არ ყოფილა „ნორმა“.

ნორმატიულობა საზოგადოების მოწყობისა და ძალაუფლების გადანაწილების პრინციპებს უკავშირდება და ის კულტურის საწყისებშივეა ჩადებული. კულტურა იწყება მაშინ, როდესაც გამრავლების ინსტინქტის რეგულაცია შემოდის, ანუ როცა ცხოველთა ჯოგში სოციალური ორგანიზაციები ჩნდება. სამეცნიერო თეორიების გავლენიან ნაწილს (ფსიქოანალიზი, სტრუქტურალიზმი) ადამიანის ბუნებისგან, ანუ ცხოველთა სამყაროსგან გამოყოფის და კულტურის დაბადების პირველ ნაბიჯად სექსუალური

ცხოვრების რეგლამენტაცია, კერძოდ კი, სისხლის აღრევის ანუ ინცესტის აკრძალვა მიაჩნია. ამგვარად ჩნდება პირველი სოციალური ორგანიზაციები: ოჯახი, გვარ-ტომი, თემი, რომლებიც დროთა განმავლობაში სახელმწიფოდ და ერად ვითარდება. რამდენადაც ყველა ეს სოციალური ორგანიზაცია პატრიარქალურია, ანუ მამრობითი სქესის დომინანტურ პოზიციას, მის ძალაუფლებას ეფუძნება, სექსუალობის ნორმირებაც პატრიარქალური წესრიგის განმტკიცებას ემსახურება.

მამაკაცის ძალაუფლება სიმბოლურად სექსუალურ აქტშიც აისახება, რომელიც, ერთი საკმაოდ გავლენიანი ანთროპოლოგიური თეორიის თანახმად, მამაკაცის მიერ ქალზე ძალადობად გაიგება.¹ ეს მოტივი სულხან-საბა ორბელიანის მიერ სექსუალური აქტის განმარტებაშიც ჩანს: „ტყუნა – კაცთაგან ქალის დამდაბლება.“² ქალის სექსუალური დაუფლებით, მასზე სიმბოლური ძალადობით, ყოველი მამაკაცი, შეიძლება ითქვას, ღვთაებრივი ძალაუფლების უმაღლეს არქეტიპს – შესაქმის აქტს იმეორებს, რომელიც შემოქმედი ღმერთის მიერ ქალსზე ძალადობად და მის ძალადობრივ დამორჩილებად გამოისახება. ამდენად, ანთროპოლოგიური პერსპექტივიდან, სექსუალური აქტი ობიექტის ძალადობრივ დაუფლება-დამორჩილებებისა და დაქვემდებარების კონოტაციას შეიცავს.

სექსუალობის ნორმირებას, გარდა სიმბოლურისა, ეკონომიური მნიშვნელობაც აქვს და ისიც, საბოლოო ჯამში, ძალაუფლებას უკავშირდება: სექსუალობის გამრავლებამდე დაყვანით, დაქვემდებარებული ქალის სექსუალობა რეპროდუქციის ფუნქციით შემოისაზღვრება. სიამოვნებაზე უფლება, რომლის საშუალებადაც არა მხოლოდ ქალი გამოიყენება, პრივილეგიად გადაიქცევა: სექსუალური, ისევე, როგორც ყველა სხვა სახის სიამოვნება, პრივილეგირებული ფენების, ძალაუფლების მქონეთა უფლებაა. გარდა ამისა, გამრავლებით, ჯერ ოჯახის, შემდგომ გვარ-ტომისა თუ სანათესაოს, ბოლოს ერის დემოგრაფიული ზრდით, ძალაუფლების არეალი ფართოვდება. ასეთ კულტურულ ფონზე, ჰომოსექსუალობა, რომელიც არაა გამრავლებისა და ექსპანსიის საშუალება, არ მონაწილეობს დანათესავება-დამოყვრების პროცესში, არამედ სუფთა სახის ვნებაა, მთელი პატრიარქალური სისტემის საბოტაჟად გაიგება.

1 Walter Burkert, *Homo necans*, Berlin/New-York 1972, გვ. 74.

2 სულხან საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, თბილისი 1928, გვ. 338.

ჰომოსექსუალობის, როგორც „არაბუნებრიობის“ (რაც გამრავლების ინსტინქტზე უარის თქმას გულისხმობს) ცოდვად, გარყვნილებად, გადახრად, დეკადენტობად თუ დანაშაულად შერაცხვა, კულტურული ეკონომიის პერსპექტივიდან გამომდინარე, მისი სწორედ საბოტაჟად, მტრობად, წესრიგზე თავდასხმად აღქმიდან უნდა გამომდინარეობდეს. ამასთანავე, ნორმირებული სექსუალობის პირობებში, სადაც სექსუალური როლები მამაკაცისა და ქალის ძალაუფლებრივ ბალანსს, უფრო სწორედ, მამაკაცის მიერ ქალის დაუფლება-დაქვემდებარებას ემსახურება, ჰომოსექსუალობას სრული სუბვერსია და ქაოსი შემოაქვს და სქესთათვის განსაზღვრული კულტურული და სოციალური როლები წყობიდან გამოყავს. ასეთი საეჭვო მოვლენა მარტივად გადაიქცევა აგრესიისა და სიძულვილის სამიზნედ, პარაზიტად, რომელიც არ მონაწილეობს ბიოლოგიური დოვლათის შექმნაში.

ამგვარმა კულტურულმა კოდებმა და სტერეოტიპებმა პოლიტიკური მნიშვნელობა ახალ ეპოქაში, მოდერნის ხანაში შეიძინა, როდესაც ძალაუფლების ასპარეზს, მიშელ ფუკოს ტერმინი რომ ვიხმართ, ბიოპოლიტიკა იკავებს და მისი სამიზნე მოსახლეობა, მისი ცხოვრების დარეგულირება ხდება. მე-19 საუკუნესა და მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში, ეს პროცესი თანხვედრაშია ნაციონალიზმების გაჩენასა და აღმავლობასთან, რომელიც ჰეროიზმის მითოპოეტური ხატების შექმნის ფონზე, მასკულინობის ახალ სტერეოტიპებს აყალიბებს. „ნაციონალიზმი დასაბამიდანვე მამაკაცურობის იდეალის მნიშვნელოვანი მოკავშირე იყო,“ – წერს ისტორიკოსი და ნაციონალიზმის კულტურული იდეალების მკვლევარი ჯორჯ მოსე.³ ნაციონალიზმის სუბიექტი მამაკაცის იდეალია, ჰიპერმასკულინიზირებული ნიშან-თვისებებითა და ღირებულებებით. ეს იდეალი მასკულინურობის ყველა იმ სტერეოტიპს აერთიანებს, რომელიც მამაკაცურობის განმსაზღვრელი ხდება მთელი მოდერნულობისათვის: მამაკაცი, როგორც მეომარი, მეთაური, რაციონალური, დომინანტი. შესაბამისად, ქალი, როგორც ერთგული მეუღლე და მზრუნველი დედა, რომელიც ქვეყანას ღირსეულ შვილებს უზრდის. ეს იდეალი წარმოქმნის თავის ანტი-იდეალსაც: რბილი, ემოციური, „ქალური“ მამაკაცი. ფემინური მამაკაცი და „არაქალური“ ქალი ნაციონალიზმის ჰეროიკული იდეალების დეკა-

3 შტრ. George L. Mosse, *The Image of Man. The Creation of Modern Masculinity*, New York 1996, გვ. 107.

დენტური ანტიპოდებია, რომლებსაც 1920-30-იან წლებში ფაშისტური იდეოლოგიები ეროვნული სხეულის დაავადებებად წარმოსახავენ.

მე-19 საუკუნის მიწურულს, სექსუალობის შემსწავლელი მეცნიერების გაჩენა, ერთი მხრივ, ხელს უწყობდა სქესობრივი სტერეოტიპების გადასინჯვას. მეორე მხრივ, სწორედ ჰომოსექსუალთა ემანსიპაციის მცდელობები კიდევ უფრო აძლიერებდა ნაციონალისტური და კონსერვატორული ძალების მხრიდან ჰომოსექსუალობის დემონიზაციას. სწორედ მოდერნიზაციისა და პოზიტიური მეცნიერებების მე-19 საუკუნეში, ევროპის ქვეყნებში დაიწყო ჰომოსექსუალურ ურთიერთობათა კრიმინალიზაცია. მაგალითად, 1871 წელს, ახლადშექმნილმა გერმანიის იმპერიამ მიიღო სისხლის სამართლის კოდექსის 175-ე მუხლი, რომელიც ჰომოსექსუალური საქციელისათვის 6 თვემდე პატიმრობას ითვალისწინებდა. 1935 წელს, უკვე ნაცისტურ გერმანიაში, სასჯელი 5 წლით პატიმრობამდე გაიზარდა. ნაცისტურ იდეოლოგიაში ჰომოსექსუალობა „რასობრივი ჰიგიენის“ კონცეფციის ნაწილი იყო, რომელიც ნაცისტებს ისევე უნდა აღმოეფხვრათ, როგორც მემკვიდრეობითი სნეულებები, ან არიული რასის დაბინძურება არაარიული სისხლით. ნაცისტურ რიტორიკაში ჰომოსექსუალობა, ისევე, როგორც „რასობრივი ჰიგიენის“ სხვა ასპექტები, უმეტესწილად, სამედიცინო დისკურსიდან ნასესხები, ან ნაწარმოები ტერმინებით აღიწერებოდა, რომლებსაც პოლიტიკური პროპაგანდა დამატებით შინაარსებსაც ანიჭებდა და ისინი უცხოთა და მტრულის კატეგორიებში გადაჰყავდა. თუმცა, აქვე გაჩნდა სპეციფიკური ნიშნებიც: ჰომოსექსუალი, როგორც „გაუკუღმართებული“, არა გენეალოგიურად უცხოთ, არამედ სწორი გზიდან გადახრილ საკუთარს აღნიშნავდა. ის განიხილებოდა, როგორც არასრულფასოვანი და დასნეულებული ორგანო, რომლისგანაც სხეული ქირურგიული ჩარევით უნდა გათავისუფლებულიყო. ნაცისტური იდეოლოგია თავად ჰიტლერსაც ქირურგად გამოსახავდა, რომელსაც დაავადებული წყლულები უნდა მოეკვთა და ეროვნული სხეულის სიჭანსაღე დაეცვა.⁴

ჰომოსექსუალობის მიმართ რადიკალურად განსხვავებული დამოკიდებულება ჰქონდათ სოციალისტურ პარტიებს, რომლებიც სექსუალობის გათავისუფლებას ნორმატიული შეზღუდვებისგან კლასობრივი ბრძოლის

4 შტრ.: Wolfgang Fritz Haug, Die Faschisierung des bürgerlichen Subjekts. Die Ideologie der gesunden Normalität und die Ausrottungspolitik in deutschen Faschismus, Hamburg 1987, გვ. 26.

პრიზმიდან განიხილავდნენ. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ, 1922 წელს გამოცემულ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსიდან გაქრა 1832 წელს მიღებული „მამათმავლობის“ ამკრძალავი პარაგრაფი. უკვე 1928 წელს, კოპენჰაგენში გამართულ სექსუალურ რეფორმათა მსოფლიო კონგრესზე, საბჭოთა კავშირი დასახელდა სექსუალური ემანსიპაციის მხრივ სანიმუშო ქვეყნად.⁵ თუმცა ეს სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა 1930-იან წლებში, რასაც 1934 წელს ჰომოსექსუალური ქცევის ხელახალი კრიმინალიზაცია მოყვა. აღსანიშნავია, რომ 30-იან წლებში, საბჭოთა პროპაგანდა ჰომოსექსუალობის თემას ნაცისტური გერმანიის წინააღმდეგ პოლიტიკურ ინსტრუმენტად იყენებდა და ნაცისტების (ფაშიზმის) ჰომოსექსუალობასთან გაიგივებას ცდილობდა. ამასთანავე, საბჭოთა ანტიჰომოსექსუალური პროპაგანდა თითქმის ისეთივე არგუმენტებს იყენებდა, როგორსაც ნაცისტები, რასაც კიდევ ტერმინი „კონტრრევოლუციური“ ემატებოდა.⁶ სავარაუდოა, რომ სტალინური ტერორის ფონზე, ჰომოსექსუალობის კონტრრევოლუციურ ქმედებასთან გაიგივებამ და, ამდენად, მისმა პოლიტიზაციამ, იმდენად შიშისმომგვრელი კვალი დაამჩნია სექსუალობის ამ ფორმას, რომ ის საბჭოთა კავშირის დაშლამდე ყოველგვარი დისკურსული სივრციდან გაქრა.

ჰიტლერის გემი

გვიანსაბჭოთა პერიოდის საქართველოში ერთი უცნაური შინაარსის ამბავი გავრცელდა: ჰიტლერმა გერმანიის ყველა „მორფინისტი“ შეკრიბა, ერთ გემზე შესვა, დიდი რაოდენობით მორფიუმითაც მოამარაგა და მერე ზღვაში ჩაძირა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰიტლერიც და ფაშიზმიც საბჭოთა კავშირში ბოროტებისა და მტრის ხატი იყო, ნარკომანთა განადგურების ამბავი პოლიტიკური სიბრძნისა და წინდახედულობის მაგალითად მოიყვანებოდა.

ეს მითი, რომელიც მხოლოდ საქართველოში მაქვს გაგონილი, შესაძლოა, როგორც თანამედროვე ქართულ მითთა უმეტესობა, რუსულ-საბჭოთა წარმომავლობის იყოს და ის, სავარაუდოდ, 1970-იანი წლების მიწურულს უნდა გაჩენილიყო, როდესაც ავღანეთში საბჭოთა ჯარების ინტერვენციას

5 Igor S. Kon, *The Sexual Revolution in Russia*, New York 1995, გვ. 70.

6 იქვე, გვ. 71-72.

საბჭოთა კავშირში ავღანური ოპიუმის ნაწარმის მასობრივი გავრცელება მოჰყვა. უკვე 80-იან წლებში, ნარკომანია სსრკ-ში იმდენად შემაშფოთებელ პრობლემად გადაიქცა, რომ ტელევიზიით საგანგებო გადაცემებს აჩვენებდნენ მოსახლეობის გასაფრთხილებლად თუ დასაშინებლად. ოფიციალური, ანუ მედიასაშუალებებით პროპაგანდის პარალელურად, თავად მოსახლეობაში გაჩნდა ერთგვარი „ხალხური“ ფანტაზიები, რომლებიც ნარკომანიის საფრთხეს საკმაოდ პრიმიტიული ფორმებით გადმოსცემდა. ყველაზე გავრცელებული და ანეკდოტურიც კი იყო წარმოდგენა, რომ „მორფინისტები“ სადარბაზოებში შეათრევენ უცხო ადამიანებს, მათ იძულებით მორფიუმს უკეთებენ და ასე ამორფინისტებენ. ვინაიდან პოლიტიკურად ჩაკეტილ და გარე სამყაროსგან იზოლირებულ საბჭოთა კავშირში უცხო ვერ შემოაღწევდა, დემონიზებული „უცხო“ ადგილობრივი ხატი უნდა გაჩენილიყო გადაგვარებული მორფინისტის სახით, რომელიც სხვებსაც იძულებით აუბედურებს. ამით თავად ნარკომანიის, როგორც სოციალური მოვლენის გაჩენის რეალური საფუძვლები იფარებოდა და მთელი პრობლემა თავად სუბიექტზე, ანუ მომხმარებლებზე გადადიოდა, რომლებიც ძალადობრივად თავადვე ქმნიდნენ თავისწაირებს. ამდენად, მორფინისტების ამოძირკვისა და განადგურების აუცილებლობა თავად ამ მითოსის ლოგიკითვე იყო ნაკარნახევი. მაგრამ, რადგანაც საბჭოთა კანონმდებლობა ნარკომანიასთან ბრძოლის ასეთ ზომებს არ ითვალისწინებდა, საბჭოთა ადამიანების კოლექტიურ ფანტაზიაში სამართლიანი ჯალათის როლი ჰიტლერს ენიჭებოდა.

მალე, სულ რაღაც ერთ ათწლეულში, სსრკ დაინგრა და „მორფინისტთა“ პრობლემამაც 1990-იანი წლების პირველი ნახევრის კატასტროფების ფონზე აქტუალობა დაკარგა. თუმცა, არა თავად მითოსმა, რომელიც მცირე შესწორებით უკვე 90-იანი წლების მიწურულს გამოჩნდა და განსაკუთრებული აქტუალობა 2000-იან წლებში შეიძინა. ამ ახალ ვერსიაში „მორფინისტის“ ადგილი „ჰომოსექსუალისტმა“ დაიკავა. განსხვავებით საბჭოთა ორიგინალისგან, რომელიც არაფორმალური პროპაგანდისა და ხალხური ზეპირსიტყვიერების ფარგლებს არ გასცდენია, ამ ახალმა ვერსიამ ოფიციალური მედიით გავრცელება დაიწყო და მის რეპროდუქციაში უკვე საზოგადოების უფრო ფართო ფენებიც ჩაერთვნენ. სამაგალითოდ თეატრისა და კინოს რეჟისორის გიგა ლორთქიფანიძის ერთი ინტერვიუს გახსენებაც შეიძლება, რომელიც გაზეთ „ასავალ-დასავალში“ 2012 წლის

20 მაისს გამოქვეყნდა: „ამ პატარა საქართველოში ამდენი პედერასტი საიდან მოიყვანეს? ჩემს ახალგაზრდობაში სულ ორი პედერასტი იყო, მაგრამ რცხვენოდათ და მალავდნენ ამას. ახლა რა უფლებებისთვის იბრძვიან, ერთბაშად შვილები არ გააჩინონ! ერთადერთი, რაც ჰიტლერმა კარგი გააკეთა ეს იყო, ასეთები გემით შორს გაიყვანა და ჩაძირა.“

ამდენად, ჰიტლერის გემის მითი უნივერსალურ ფობიურ ფანტაზიად შეიძლება ჩაითვალოს. უნივერსალური აქ თავად არქაული მითის სტრუქტურაა, რომელშიც მხოლოდ ცალკეული ელემენტების სახელები იცვლება, პრინციპი კი უცვლელია: საქმე ეხება არა არსობრივად უცხო, არამედ საკუთარის, როგორც „დაავადებულის“ და „გადაგვარებულის“ ქირურგიული გზით მოცილებას, რათა მან სხვა „ჭანსადი“ ნაწილებიც არ დაავადოს. ასეთი წარმოდგენა თავისი არსით ფაშისტურია და მისი დაკავშირება ჰიტლერთან და გერმანულ ნაციზმთან არ უნდა ყოფილიყო შემთხვევითი. თუმცა, რამდენადაც სტალინური პროპაგანდა ჰომოსექსუალობას კონტრარევოლუციად და „ბურჟუაზიულ გარყვნილებად“ ნათლავდა, ლოგიკური უნდა ყოფილიყო მისი უცხოობასთან, „მტრული ძალების“ გავლენასთან დაკავშირებაც. აქვე ისიცაა გასათვალისწინებელი, რომ საბჭოთა იურისპრუდენცია ჰომოსექსუალობის ამკრძალავ სისხლის სამართლის კოდექსის 121-ე მუხლს, თავდაპირველად, 1930-იანი წლების რეპრესიების დროს, იყენებდა „კონტრარევოლუციონრების“ გასანეიტრალებლად, შემდგომ პერიოდში კი, განსაკუთრებით 70-იან წლებში, უმეტესწილად სამღვდელოებისა და დისიდენტების წინააღმდეგ.⁷ ამდენად, საბჭოთა პოლიტიკურ მითოლოგიაში ჰომოსექსუალობამ არა მხოლოდ გარყვნილებისა და გადაგვარებულობის, არამედ სამშობლოს დალატის კონოტაციაც შეიძინა.

ჰომოსექსუალობა, როგორც პოლიტიკური ორიენტაცია

1991 წელს, საბჭოთა კავშირის დაშლამ ყოფილი საბჭოთა ქვეყნები მძიმე პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ სოციალურ კრიზისებსა და ქაოსში ჩააგდო. სამოქალაქო ომების, ეთნიკური კონფლიქტებისა და ეკონომი-

⁷ Dan Healey, *Homosexual Desire in Revolutionary Russia: The Regulation of Sexual and Gender Dissent*, Chicago 2001, გვ. 297.

კური სისტემების მოშლის ფონზე, პოსტსაბჭოთა ქვეყნები კიდევ ერთი რთული ამოცანის წინაშე აღმოჩნდნენ, რომელიც მათი ახალი ეროვნული იდენტობების შექმნას უკავშირდებოდა. ასეთ ვითარებაში დაიწყო ახალი, პოსტსაბჭოთა ნაციონალიზმების ფორმირება, რომელშიც ძველი, მე-19 საუკუნის ნაციონალიზმების სტერეოტიპები გაცოცხლდა და პრესეკულარული რელიგიურობის ფორმებს შეერწყა. ამით ეროვნულ იდენტობას რელიგიური განზომილება შეეძინა, შესაბამისი სტერეოტიპებითა და სააზროვნო კატეგორიებით. 1990-იან წლებში ახალი, რელიგიური შეფერილობის პოსტსაბჭოთა ნაციონალიზმები უცხოურ კაპიტალს და გლობალიზაციის პროცესში მყოფ სამყაროს შეეჭახა. პოსტსაბჭოთა ქვეყნები, ეკონომიკურადაც და კულტურულადაც, სრულიად უძლურნი აღმოჩნდნენ ამ სიახლეებთან გასამკლავებლად. ასეთ ვითარებაში ნაციონალიზმი, მთელი თავისი საკმაოდ ანაქრონული კულტურული სტერეოტიპებითა და წარმოდგენებით, უკანასკნელი გასაქცევი აღმოჩნდა წაგებულ ეკონომიკურ ბრძოლაში.

რუსეთმა, როგორც საბჭოთა იმპერიის სამართალმემკვიდრემ, რომელიც 90-იან წლებში უძლურად უყურებდა დასავლური კაპიტალით საკუთარ ფაქტობრივ კოლონიალიზაციას, განსაკუთრებით მძაფრი ანტიდასავლური აფექტის მატარებელი ნაციონალიზმი გააჩინა. სწორედ ამ კონტექსტში ახალი სიცოცხლე შეიძინა სტალინის ეპოქაში გამოშუშავებულმა პოლიტიკურმა ჰომოფობიამ, რომელიც, ერთი მხრივ, დასავლეთს და მის ლიბერალურ დემოკრატიას აიგივებდა ჰომოსექსუალობასთან, მეორე მხრივ კი, საკუთარ „მედასავლეთეებს“ გამოსახავდა „გადაგვარებულებად“. ასე დაიბადა რუსულ, ანტიდასავლურ დისკურსში ახალი პოლიტიკური მუტაცია – ჰომოსექსუალი მამაკაცის აღმნიშვნელი საბჭოთა ჟარგონ „პედერასტისა“ და ლიბერალის ნაზავი – ლიბერასტი.

ტერმინი „ლიბერასტი“, რომელიც რუსეთიდან მის ყოფილ კოლონიებში გავრცელდა, ლიბერალიზმის, როგორც პროდასავლურობის ჰომოსექსუალობასთან გაიგივებას ეფუძნება. ის პოსტსაბჭოთა ნაციონალიზმების საბრძოლო პაროლად იქცა და თავად ჰომოსექსუალობას შესძინა პოლიტიკური ორიენტაციის აღმნიშვნელის შინაარსი. ჰომოსექსუალი არა მხოლოდ „გარყვნილი“ და „გადაგვარებულია“, არამედ დასავლეთის ჭაშუშიც, რომელიც იდენტობის დაკარგვით ემუქრება საკუთარ ქვეყანას. ამგვარ

მუტაციას რამდენიმე ფაქტორმა შეუწყო ხელი. 2000-იანი წლებიდან, დასავლეთ ევროპასა და შემდგომ აშშ-ში იწყება ჰომოსექსუალთა უფლებრივი გათანაბრების პოლიტიკა, რაც პოსტსაბჭოთა ნაციონალისტურ ძალებს საშუალებას აძლევს ჰომოფობია ანტიდასავლური განწყობის მთავარ არგუმენტად აქციოს, ჰომოსექსუალობა კი მთავარ საფრთხედ.

თავად დასავლეთის ქვეყნებშიც, განათლებული და შეძლებული სოციალური ფენების წარმომადგენელი ლიბერალური ელიტები, რომელთა მმართველობის დროსაც გენდერულ პოლიტიკას და ჰომოსექსუალთა უფლებრივი გათანაბრების პროცესს განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო, იმდენად დაშორდნენ მათივე სოციალური წრეების მიღმა არსებულ რეალობას, რომ ვერც კი შეამჩნიეს დასავლურ სამყაროში ანტილიბერალური, მემარჯვენე პოპულისტური ძალების გააქტიურება. საერთაშორისო ეკონომიკური კრიზისების, ომების, ლტოლვილთა და მიგრანტთა ახალი ტალღების, მზარდი და მოუგვარებელი სოციალური პრობლემების ფონზე, ჰომოსექსუალთა უფლებების დაცვა ერთადერთი წარმატებული პროექტიც აღმოჩნდა და, ამავე დროს, სოციალური რესენტიმენტის ერთ-ერთი მთავარი სამიზნეც. ეს განსაკუთრებით მწვავედ 2016 წლის აშშ-ის საპრეზიდენტო არჩევნებზე გამოჩნდა, სადაც ჰომოფობია დონალდ ტრამპის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პოლიტიკური გზავნილი იყო. ტრამპის გამარჯვებამ და მისი ჰომოფობური გზავნილების რეზონანსმა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ნაციონალისტურ წრეებში, ჰომოსექსუალობას იმხელა პოლიტიკური სიმძიმე შესძინა, რომ ის სექსუალურიდან პოლიტიკურ ორიენტაციად აქცია.

17 მაისი — ჰომოფობიის პოლიტეკონომია

ჰომოფობიას, რომელსაც საქართველოში უმეტესწილად სამართლებრივი, კულტურული, რელიგიური თუ ჰუმანისტური კუთხეებიდან განიხილავენ, აქვს კიდევ ერთი, ჩემი აზრით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი – სოციალური და ეკონომიკური განზომილება, რომელიც, ერთი მხრივ, ნაკლებად თვალში საცემია, თუმცა, შეიძლება, მის პოლიტიკურ პრობლემად ქცევაში გადამწყვეტ როლს ასრულებდეს. ვინაიდან თანამედროვე პოლიტიკური ჰომოფობია ანტილიბერალურ აფექტზეა მიბმული, ხოლო

ლიბერალური იდეოლოგია საშუალო და მაღალ სოციალურ ფენებთან იგივედება, ჩნდება რეალური საფრთხე, რომ ყველა, ვინც ამ სოციალურ ფენებს არ მიეკუთვნება, ავტომატურად ჰომოფობად შეირაცხოს.

როდესაც მძიმე ეკონომიკურ პირობებში მყოფი ადამიანები პროტესტს გამოთქვამენ, აქ, პირველ რიგში, სოციალური უკმაყოფილებაა საძიებელი, რომელიც ადვილად კონვერტირებადია სხვა პოლიტიკურ ენაზე. სოციალურად დაუცველი, იმედგაცრუებული და გარიყული ადამიანები ადვილად მანიპულირებადი შეიძლება აღმოჩნდნენ პოლიტიკური დემაგოგების მიერ, რომლებიც თავად არასდროს იმ ფენას არ მიეკუთვნებიან, რომლის მანიპულაციასაც ისინი ცდილობენ. ეს ტაქტიკა ყველაზე წარმატებულად გერმანელმა ნაცისტებმა გამოიყენეს, რომლებმაც პირველ მსოფლიო ომში დამარცხებული, უმუშევრობით, ინფლაციითა და უსასრულო ეკონომიკური კრიზისით სასონარკვეთილი გერმანელების დარწმუნება შეძლეს, რომ ყველაფერ ამაში დამნაშავე ებრაული კაპიტალი იყო და მათგან გერმანიის განმუნდა იქნებოდა ქვეყნის აღორძინებისა და არიული რასის სამყაროზე გაბატონების საწინდარი. ამგვარად, სოციალურ-ეკონომიკური უკმაყოფილება რასობრივ მისტიციზმად და სიძულვილის იდეოლოგიად ითარგმნა. ასეთი „თარგმნის“ პროცესი რაციონალური არგუმენტაციის მითო-რელიგიურით ჩანაცვლებას გულისხმობს, რაც ავტომატურად რელიგიურ სიმბოლიკას და რიტუალურ ქმედებებს ააქტიურებს. ამგვარად, სოციალური პრობლემის მოგვარებისთვის ბრძოლის ნაცვლად, „განტევების ვაცის“ ძებნა და მისი მსხვერპლშენიშვნა იწყება.

2013 წლის 17 მაისი, მთელი თავისი რელიგიური მუხტითა და ექსტაზით, განტევების ვაცის რიტუალური შეწირვის იმიტაცია იყო. სამღვდლოება და პოლიტიკური დემაგოგები ამ სამსხვერპლო აქციაში მასების მანიპულატორის, ან, უფრო ზუსტი იქნებოდა, თარჯიმნის ფუნქციას ასრულებდნენ, რომლებმაც ათეულ ათასობით ადამიანში არსებული უკმაყოფილება აგრესიულ ჰომოფობიად თარგმნა, განტევების ვაცი შეუქმნა მათ და ძალადობრივი ქმედებისკენ უბიძგა. ეს დღე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიული ლაქაცაა და ამავე დროს ქართული ეკლესიის ძალაუფლების ისტორიული ზენიტიც, როდესაც სახელმწიფო უძღურად უცქერდა ეკლესიასთან მიმართებაში საკუთარი სუვერენულობის დაკარგვას. ეკლესიამ ამას პოლიტიკური ჰომოფობიით მიაღწია. მან

შეძლო თავისი მრავალათასიანი მრევლის ისეთი ძალით ეგზალტაცია, როგორც აქამდე არცერთ სხვა პოლიტიკურ ძალას არ შეძლებია და რელიგიურ ექსტაზში მყოფი მანიფესტანტების კონკრეტული სამიზნეზე დაგეშვა. ასეთი მასშტაბის ძალადობრივი ისტერიის ფონზე, დაუჭერებელიცაა, რომ მოძალადეებად ქცეული ადამიანების დესტრუქციული ქმედების მიზეზი ჰომოსექსუალების მიმართ სიძულვილი ყოფილიყო, მაშინ, როდესაც შესაძლოა მანიფესტანტთა დიდ ნაწილს ჰომოსექსუალი ადამიანი არასდროს ნანახიც კი არ ჰყოლოდა. ჰომოფობია უფრო ღრმა, უფრო მტკივნეული და რთულად არტიკულირებადი აღშფოთების თარგმანია. რეალური მიზეზები ჰომოფობიის იმ პოლიტიკურ კონოტაციებშია საძიებელი, რომელიც მან 2000-იანი წლების საქართველოში შეიძინა.

პირველ რიგში, ესაა ტერმინ „ლიბერასტის“ ქართული ვერსია, რომლის გაჩენა-გავრცელებაც საქართველოში იმ პოლიტიკური ძალის მმართველობას უკავშირდება, რომელიც საკუთარ პოლიტიკას დასავლური ყაიდის ლიბერალიზმად ასაღებდა. ეს პოლიტიკა საქართველოში 2004 წელს, ხელისუფლებაში მიხეილ სააკაშვილისა და მისი ნაციონალური მოძრაობის მოსვლით დაიწყო.

ქვეყნის დაჩქარებული მოდერნიზაცია, რომელიც სააკაშვილის ხელისუფლებამ მიზნად დაისახა, ნეოლიბერალური ყაიდის ეკონომიკური პოლიტიკის მეშვეობით ხორციელდებოდა, რაც სახელმწიფოს სოციალური ვალდებულებების მინიმუმამდე დაყვანას გულისხმობს. ამან სოციალურ-ეკონომიკური უფსკრული მდიდარ უმცირესობასა და დაბალშემოსავლიან თუ უსახსრო უმრავლესობას შორის კიდევ უფრო გაზარდა. საზოგადოებრივი ფუნების ასეთი დაშორიშორება მათ შორის კულტურულ გაუცხოებაზეც აისახა. სწორედ ამ დროს ჩნდება საქართველოში ახალი ლიბერალური ელიტა, მაღალი, ან საშუალო შემოსავლიანი სამსახურებით, ინგლისური ენის ცოდნით და დასავლეთის ქვეყნებში ცხოვრება-განათლებისა და „საზღვარგარეთ ნამყოფობის“ მდიდარი სტაჟით. რამდენადაც ნაციონალური მოძრაობის მაღალი ეშელონებიც ამ კატეგორიას მიეკუთვნებოდა, ახალი ლიბერალური ელიტის ფორმირებაც სწორედ ამ პოლიტიკური ძალის ირგვლივ და მასთან უმეტესწილად შეხმატკბილებულ ურთიერთობაში მიმდინარეობდა. სწორედ ამ ახალ ელიტას ჰქონდა ნვდომა ყველ იმ სიკეთეზე, რაც „დაჩქარებულ მოდერნიზაციას“ მოჰქონ-

და, სასტუმროებითა და რესტორნებითა თუ კაფე-ბარებით დაწყებული, ლიბერალური განათლებითა და „პროგრესული“ იდეებით დამთავრებული; ეს ფენა ბაძავდა ყოფა-ცხოვრების სტილით დასავლურ საშუალო ფენებს. მოსახლეობის დიდი უმრავლესობისათვის კი ასეთი ცხოვრება ფანტაზიის მიღმა რჩებოდა. უხარისხო განათლების და დაბალი ცხოვრებისეული სტანდარტების პირობებში მყოფი უმრავლესობა ყოველგვარი „მოდერნიზაციიდან“ გარიყული აღმოჩნდა.

2006 წლიდან ამოქმედდა „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკა, რომელიც არსებული კანონმდებლობის გამკაცრებას და „მცირე დანაშაულისთვისაც“ სისხლის სამართლით დევნას გულისხმობდა; საფუძველი ჩაეყარა მკაცრად რეპრესიულ ნარკოპოლიტიკას, რომელმაც ნარკომომხმარებელი, მათ შორის, მსუბუქი ნარკოტიკებისაც, მძიმე დანაშაულად აქცია. ამ რეპრესიული პოლიტიკის მსხვერპლი უმეტესწილად სწორედ სოციალურად ყველაზე დაუცველი ფენები აღმოჩნდნენ. საპროცესო გარიგებების პრაქტიკამ კი „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის პირობებში ასეულობით და ათასობით ოჯახის ეკონომიკური გაჩანაგება გამოიწვია.

საკაპშვილისეული „ევროპეიზაციით“ განზილბეულმა ადამიანებმა, რომლებზეც მხოლოდ გამაღიზიანებლად და კიდევ უფრო მეტად გამაუცხოებლად მოქმედებდა ის დასავლურ-ლიბერალური კულტურული ფორმები, რომლების გავრცელებასაც ხელისუფლება ხელს უწყობდა, კულტურული თუ ფსიქოლოგიური თავშესაფრის ძებნა ეკლესიაში დაიწყეს. ამგვარი სიმპტომი ყველაზე ხშირად ემიგრანტებისთვისაა დამახასიათებელი, როდესაც უცხო გარემოში მოხვედრილ ადამიანს, ინტეგრაციის ნაცვლად, საკუთარი წარმომავლობითი იდენტობა უმძაფრდება, ხდება რელიგიური, ურთიერთობს მხოლოდ სათვისტომოსთან და პანიკური შიშით იცავს თავს ისეთი ზეგავლენებისგან, რომლებიც მის ნაციონალურ იდენტობას საფრთხეს შეუქმნიდა. იდენტობის დაკარგვის შიში გამოწვეულია სოციალური და კულტურული დეკლასირებით დომინანტ სოციალურ ფენებთან და მათ კულტურასთან მიმართებაში. ეს შიში ყველაზე მძაფრად იმ სოციალურ კატეგორიებში ვლინდება, რომლებიც გლობალიზაციის პროცესს მიღმა აღმოჩნდნენ, როგორც ზიგმუნტ ბაუმანი უწოდებს, „გლობალიზაციის ნაგვად“⁸ იქცნენ და ეროვნულ იდენტობაში ჩაკეტვა მათ ერთადერთ თავშესაფ-

8 Zygmunt Bauman, *Wasted Lives. Modernity and its Outcasts*, Cambridge 2004.

რად შემორჩა. იგივე მდგომარეობაში ჩავარდა ქვეყნის ადგილობრივი მოსახლეობაც, რომელიც პოლიტიკურად და ეკონომიკურად დომინანტი ელიტისგან სრულიად მოწყვეტილი დარჩა და ელიტების კულტურული მიუღებლობა მისთვის პროტესტისა და წინააღმდეგობის ერთადერთ ფორმად გადაიქცა.

ეკლესიამ მზარდი სოციალური უკმაყოფილების ფონზე უზარმაზარი მრევლი და შესაბამისი გავლენიანობა შეიძინა. ის ხელისუფლებით უკმაყოფილო ადამიანების და პოლიტიკური ოპოზიციის ინტეგრაციის ღერძად იქცა და სოციალური უკმაყოფილების რელიგიურ და ნაციონალისტურ-ტრადიციონალისტურ ენაზე თარგმნას შეუდგა. რამდენადაც ნაციონალური მოძრაობა დასავლურობასთან და, უპირველეს ყოვლისა, ლიბერალიზმთან იგივედებოდა, ახალი სიმძაფრე შეიძინა რუსულიდან გადმონერგილმა ტერმინმა ლიბერასტმა, რომელიც დღემდე გადაგვარებული, მტრულის და მჩაგვრელის სინონიმი ქართულ ულტრანაციონალისტურ და ანტიდასავლურ დისკურსებში.

ჰომოფობიის სრულ პოლიტიზაციაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ორმა მოვლენამ იქონია: 2008 წლის რუსეთთან ომში საქართველოს მარცხმა, რომლის გადაფარვაც სააკაშვილმა ნაციონალისტური განწყობის გაძლიერებით, ჰეროიკული პათოსითა და გმირთა ხატებით სცადა. მეორე და გადამწყვეტი კი, ციხეებში პატიმრებზე ფიზიკური და ხშირად სექსუალური შინაარსის ძალადობა იყო. ომში მარცხი, რაც ფსიქოლოგიურად მამრული ღირსების შელახვადაც კვალიფიცირდება, პატიმარ მამაკაცებზე ჰომოსექსუალური ძალადობა „ლიბერასტი“ ხელისუფლების მხრიდან, რელიგიურ ენაზე თარგმნილი სოციალური უკმაყოფილების ფონზე, ქმნის იმ აფექტურ ბირთვს, რომელიც 2013 წლის 17 მაისს პოლიტიკური ჰომოფობიის სახით აფეთქდა. ამ დღეს პოლიტიკურმა ჰომოფობიამ საქართველოში თავის კულმინაციას მიაღწია, რამაც, გარდა იმისა, რომ ეკლესიის მოძალადე სახე აჩვენა, თავად ჰომოფობიის, როგორც პოლიტიკური მოვლენის აბსურდული არსი, თავისი სრულიად გროტესკული ფორმებით გამოამჟღავნა.